

David Vidmar Čeru

VODNIK PO ŠALEŠKIH RAZGLEDIH

Ponovno je izšel zbornik Šaleški razgledi v svoji skorajda jubilejni 19. številki. Tokratna obsežna številka dokazuje, da v Šaleški dolini še vedno obstaja potreba po humanistično-družboslovni refleksiji ne le preteklosti, temveč tudi sedanjosti in celo prihodnosti, in obenem nakazuje ne le na obstoj te potrebe, ampak tudi na pripravljenost Šalečanov na sodelovanje in odpiranje prepotrebne diskurza.

V zadnjih dveh številkah Šaleških razgledov smo vprašanju industrializacije, reindustrializacije oziroma deindustrializacije posvetili posebna tematska sklopa, ki smo ju poimenovali Velenje na razpotju (2020) in Šaleška dolina na razpotju (2021). Tudi v tej številki smo zbrali nekaj prispevkov, ki prikazujejo vprašanja prehoda Šaleške doline novi podobi naproti, in težave, ki ta prehod spremljajo že od samega začetka. Kot nadaljevanje lanskega sklopa smo tudi tokratni tematski sklop poimenovali Šaleška dolina na razpotju. Ker postaja vprašanje prihodnosti Šaleške doline vedno bolj pereče, upamo, da bomo tudi v prihodnjih številkah te revije lahko objavili nove pronicljive članke in spodbudili tako stroko, oblast kot laično publiko v nadaljevanje diskurza o prihodnosti naše doline. Tematski sklop odpira Jure Trampuš v svojem esejističnem in prodornem prispevku **Na križišču: Ali o tem, kako naj se Šaleška dolina otrese sladkih rudarskih okov: doline pač ne moreš obleči v zeleno, če uporabljaš barvo lignita**. Temu sledi članek Salahudina Halilovića **Širjenje jezer v Šaleški dolini zaradi premogovniške dejavnosti**, nato pa

Geomorfološka analiza pridobivalnega območja Premogovnika Velenje avtorja Jošta Kodriča.

Naslednji tematski blok predstavlja rubrika **Zgodbe Šalečanov** in je namenjena objavi intervjujev ter spominov ljudi iz Šaleške doline. Damir Cavnik v prispevku **Emilijan Cavnik: Moja dachavska pot** orisuje bolečo in pretresljivo zgodbo svojega starega očeta Emilijana Cavnika, ki je v letih 1944–1945 prestajal in preživel taboriščni in suženjski sistem nacističnih koncentracijskih taborišč. Silvo Grmovšek v prispevku **Interju z Vladom Vrbičem: Kajuh bo vedno ostal pesnik upora** prikazuje uspehe in neuspehe obsežnega praznovanja stote obletnice rojstva Karla Destovnika - Kajuha. David Vidmar Čeru v intervjuju **V zakladnici ostalin in mejnikov narodne preteklosti** obuja spomine na v juliju letošnjega leta preminulega zbiratelja in hranitelja narodnega blaga Zvoneta Antona Čebula. Dušan Brešar v svojem spominskem prispevku **»Tekma je bila odpovedana«, a mi smo špilali naprej** orisuje življenje v 80. in zgodnjih 90. letih in nakazuje, kako je mlad človek gledal na in razumel razpad nekdanje skupne države Jugoslavije.

Tretji tematski sklop **O preteklosti, sedanjosti in prihodnosti Šaleške doline** je sestavljen iz poljudnoznanstvenih, strokovnih in znanstvenih prispevkov različnih avtorjev, ki obravnavajo Šaleško dolino v historično-kronološko vzpenjajočem se loku vse do sedanjosti, z izhodišči, predlogi in zahtevami za prihodnost. V obsežnem prispevku **Od kačjega kopališča do prestižnega letovišča Dunajčanov (Prvi del: od začetkov do konca 19. stoletja)** Rok Poles prikazuje zgodovino in razvoj kopališke dejavnosti v Topolšici od najzgodnejših začetkov pa do leta 1900. David Vidmar Čeru v svojem prispevku **Na obrobju Napoleonove Ilirije: Šaleška dolina in Celjsko okrožje v času francoske revolucije in Napoleonovih vojn** tematizira obdobje 1789–1830 in najpomembnejše dogodke, ki so se v tem času pripetili v Šaleški dolini. V prispevku **Zgodba o kipu Marije v Šoštanju** predstavlja Rajko Zaleznik dolgo in kompleksno zgodovino glavnega šoštanjskega trga in kipa Marije, ki ga krasi že več kot stoletje. Rok Poles v biografskem prispevku **Vasa Savić, veliko dete iz Topolšice in navdušeni delavec: Ob stoti obletnici**

prihoda Dr. Savića v Topolšico, 1922–2022 dokumentaristično obdela tudi življenje in delo enega najpomembnejših zdravnikov za zdravljenje tuberkuloze, ki so delovali v Bolnišnici Topolšica. Avtorica Špela Poles v članku »**Stari bazen je bil postavljen točno na izvir tople vode**« pripoveduje o starem bazenu v Topolšici, stavbi, ki je zgrajena nad izviro termalne vode, kjer je včasih bilo kopališče, danes pa je to črpališče termalne vode za druge kopalniške kapacitete. Aleksandra Gačič v svoji študiji **Gospodarska kriza leta 1929 in neposredne posledice le-te za Šaleško dolino, s posebnim poudarkom na Premogovniku Velenje** obravnava gospodarske posledice, ki so Šaleško dolino prizadele ob borznem zlomu v Združenih državah Amerike leta 1929. Andreja Ažber v krajšem biografskem sestavku z naslovom **Prezreti iskalec Karel Klančnik in njegova nemirna literarna pot (psevd. Jernej Roj, Karlo Levin)** prikazuje dandanes skorajda pozabljeno in zaradi političnih pritiskov zatrto literarno ustvarjanje šoštanjskega literata Karla Klančnika. Franc Križnar govori v svojem članku **Partizanski skladatelji Sveto Marolt Špik, Rudi Pešl, Franc Šturm in njihov opus ...** o treh partizanskih ustvarjalcih, ki so tako ali drugače povezani s Šaleško dolino, ter zgodbo Karla Destovnika - Kajuha. Jože Krajnc v etnološkem prispevku **Žlahtno zavetje živega kozolca** obravnava zgodovino amaterskega Gledališča pod kozolcem v Šmartnem ob Paki. **Kakor ptiček v sinji zrak: od druge svetovne vojne do ustanovitve aerokluba Velenje** Mirana Aplinca konkretizira zgodbo, kako se je v prvih povojnih letih v Šaleški dolini obnovilo letalstvo in ustvarilo take pogoje, da je lahko nastal eden pomembnejših letalskih klubov v Sloveniji. V prispevku **Vloga šaleških umetnikov v vizualni umetnosti šaleške doline od 1971 do 2022** Milena Koren Božiček tematizira tradicijo udejstvovanja v galeriji Velenje in prikazuje razstave zadnjih desetletij. Sklop zaključuje Vlado Vrbič s prispevkom **Od kulturnega centra do knjižnice: Pričevanje: 1988–2021.**

V četrtem tematskem sklopu **Ostali paberki iz Šaleškega** avtorji Andreja Ažber, Silvo Grmovšek in David Vidmar Čeru predstavljajo pregled **Knjižnih novosti iz Šaleške doline.** Tokratna številka Šaleških razgledov se zaključí s prispevkom **Povzetki** vseh člankov.